

محله پژوهش‌های پنبه ایران
جلد سوم، شماره دوم، ۱۳۹۴
۱-۱۴
www.jcri.ir

بازیابی و بیماریزایی باکتری *Xanthomonas citri* subsp. *malvacearum*^۱ از

برگ‌های آلوده نه ساله پنبه و بررسی خصوصیات بیوشیمیایی جدایه‌ها

محمد رضی نتاج^۱ و غلام خدا کرمیان^۲

^۱ عضو هیات علمی موسسه تحقیقات پنبه کشور، گرگان

^۲ استاد بخش گیاه‌پزشکی، دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا، همدان

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۳/۱۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۲/۳

چکیده

بیماری بلاست باکتریایی پنبه با عامل *Xanthomonas citri* subsp. *malvacearum* از بیماری‌های مهم و قرنطینه‌ای پنبه در ایران است که در سال ۱۳۸۴ در مزارع پنبه استان گلستان بروز کرد. نمونه‌هایی از برگ‌های آلوده در این سال جمع آوری و در دمای اتاق نگهداری شد. در سال ۱۳۹۳ قسمت‌هایی از برگ‌های آلوده پس از شستشو با آب لوله شهری، در چند قطره آب مقطر استریل قرار داده و به مدت چند ساعت در شرایط اتاق نگهداری شد. سوسپانسیون فوق در روی محیط آگار غذائی مخلوط گردید. پس از ۴۸-۷۲ ساعت کلیه باکتری‌های زرد رنگ، مدور و ۱ میلی‌متر جداسازی گردید که در آزمون‌های گرم، اکسیداز و رشد در محیط بی‌هوای منفی بودند. کلیه جدایه‌ها هوایی اجباری و قادر به هیدرولیز نشاسته بودند. جدایه‌ها از گلوکز، اینولین، اورات، مالونات، لاکتات و تریپتون استفاده کرده ولی قادر به استفاده از ترهالوز، ال-رامنوز، دی-رافینوز، فوکوز، مالتوز، ال-تارتارات، دی-گالاكتورونات، استات، نیکوتینات، گلایسین، کازئین، دالسیتول، ال-ترئونین و آدونیتول نبودند. در استفاده از آرابینوز، دی-فروکتوز، دی-زاپلوز، ملزیتوز، ملی‌بیوز، گوانین، ال-سیستئین، ال-تریپتوфан، ال-هیستیدین، بتائین، بتا-آلانین، ال-والین، دی-سوربیتول، سیترات و ال-مالئات متغیر بودند. با تزریق باکتری به اپیدرم برگ رقم گلستان پس از ۳ روز علائم آبسوتگی مشاهده شد که در ادامه گسترش یافته و بلاست رگبرگ‌های اصلی و فرعی نیز مشاهده گردید. بنابراین لزوم توجه به نقش بقایای گیاهی آلوده در بروز و گسترش این بیماری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

* نویسنده مسئول: khodakaramian@yahoo.com

واژه‌های کلیدی: پنبه، بلايت باكتريائي، بقا و *Xanthomonas citri* subsp. *malvacearum***مقدمه**

بلايت باكتريائي پنبه يکی از مهم ترین عوامل خسارت زای پنبه می‌باشد که تقریباً در اکثر مناطق پنبه خیز دنیا از جمله در کشورهای هند، پاکستان، چین، استرالیا، مصر، سودان، تاجیکستان، ترکمنستان، آذربایجان و ازبکستان وجود دارد و در فصولی که شرایط محیطی برای گسترش این بیماری مناسب باشد کاهش عملکرد شدیدی را سبب می‌شود (Brinkerhof, 1970 و Hillocks, 1992). این بیماری از بیماری‌های قرنطینه‌ای ایران بوده که هر از چند گاهی در نقطه‌ای از کشور بروز می‌کند.

عامل بیماری باكتري *Xanthomonas citri* subsp. *malvacearum* یک باكتري بذرازد است (Bradbury, 1986). منبع آلوده‌گی به بیماری معمولاً از بذر و بقایای گیاهی تأمین می‌شود و گیاهان آلوده به عنوان کانون‌های ثانویه بیماری بشمار می‌روند (Hirano and Upper, 1983). عامل بیماری قادر است در تمام مراحل رشد گیاه و به همه قسمت‌های هوائی بوته حمله نماید و علائم متفاوتی شامل بلايت گیاهچه، سیاه شدن ساقه، لکه زاویه ای برگ و پوسیدگی قوزه را ایجاد می‌نماید (Srinivasan, 1994).

در غیاب پنبه آلوده عامل بیماری در خاک، توان بقا کمی دارد. اصلی‌ترین مایه اولیه آلوده‌گی از بذرهاي آلوده و بقایای گیاهی تأمین می‌شود. مایه آلوده‌گی توسط باد، باران، آبیاری بارانی و آب آبیاری از گیاه آلوده به گیاهان سالم دیگر انتقال می‌یابد. بیمارگر، قادر است در بذر و بقایای خشک شده گیاه زمستان گذرانی کرده و با کاشت پنبه و در صورت مساعد بودن شرایط بیماری، آلوده‌گی ایجاد می‌شود (Srinivasan, 1994).

میزان‌های اصلی بیمارگر گیاهان متعلق به جنس *Gossypium* هستند. دیپلوفیدهای حساس گونه‌های زراعی *G. arboreum* و *G. herbaceum* و گونه‌های وحشی *G. harknessii*, *G. thurberi* و *G. stocksii* گزارش شده‌اند. ارقام تراپلوبئید زراعی *G. barbadense* و *G. hirsutum* و رقم وحشی *G. tomentosum* از میزان‌های باكتري گزارش شده‌اند.

در آریزونا و مکزیک گیاه *Eriodendron thespeioides*, در مکزیک گیاه *Thurberia*, در هند *Lochnera pusilla* و گیاهان دیگر از خانواده پنیرکیان مانند *Hibiscus vitifolius*, *T. lambas*, *Thespisia populnea* به عنوان میزان‌های جانبی عامل بیماری سوختگی باكتريایی پنبه گزارش شده‌اند (Holt et al., 1994; Srinivasan, 1994). همچنین در هند توانستند با موفقیت گیاه *Jatropha curcas* را تلقیح کنند و باكتري قادر به آلوده سازی لوبیا *Phaseolus vulgaris* بود (Srinivasan, 1994).

عامل بیماری در خاک در غیاب پنبه آلوده توان بقا کمی دارد. اصلی ترین مایه اولیه آلودگی از بذرهای آلوده و بقایای گیاهی تامین می‌شود. در طول رشد بذر در خاک باکتری‌های موجود در بذر سبب آلودگی کردن کوتیلدون‌ها شده و سبب ایجاد لکه‌های سبز روشن تا قهوه‌ای مایل به سیاه در کوتیلدون‌ها و برگ‌های اولیه و همچنین در صورت مساعد بوده شرایط محیطی برای شیوع بیماری سبب سوختگی گیاهچه پنبه می‌شود (Srinivasan, 1994).

اگر گیاهچه آلوده دوام بیاورد آلودگی ثانویه در دیگر گیاهان و در مراحل مختلف ایجاد خواهد شد. مایه آلودگی توسط باد و باران و آب از گیاه آلوده به گیاهان سالم دیگر انتقال می‌یابد و سبب ایجاد آلودگی‌های بعدی می‌شود. پاتوژن در برگ‌ها از راه روزنه‌ها وارد برگ شده بنا بر این آلودگی زمانی اتفاق می‌افتد که روزنه‌ها باز باشند. شواهدی هم وجود دارد که نشان می‌دهد باکتری توانائی رخنه مستقیم به داخل برگ را دارد و این زمانی اتفاق می‌افتد که میزان مایه آلودگی زیاد و فعالیت آنزیمی زیاد باشد. باکتری در بافت پارنشیم بین برگ فعالیت کرده و با تولید پکتیناز سبب تخریب بافت میزبان می‌شوند. عامل بیماری بندرت وارد بافت آوندی می‌شود و سبب ایجاد لکه‌های گوشه دار می‌شود. باکتری عامل بیماری توسط قطرات آب، باد و باران به تمام قسمت‌های هوایی گیاه پخش شده و سبب آلودگی اندام‌ها می‌شود. آلوده شدن قوزه در اکثر موارد سبب آلوده شدن کرک‌های روی بذر، الیاف و سطح بذر شده و گاهی آلودگی داخلی بذر (Internal infection) اتفاق می‌افتد که در نتیجه باکتری توسط بذر به مناطق دیگر انتقال یافته و به عنوان کانون آلودگی در آینده بروز خواهد کرد. پاتوژن قادر است در بذر و بقایای خشک شده گیاه زمستان گذرانی کرده و با کاشت پنبه و در صورت مساعد بودن شرایط بیماری، آلودگی ایجاد خواهد شد (Srinivasan, 1994).

مواد و روش‌ها

جداسازی و خالص سازی باکتری: نمونه‌ها، ابتدا با آب لوله شهری شسته و سپس با هیپوکلریت سدیم (محلول ۱ درصد تجاری) به مدت ۳۰ ثانیه ضدغوفونی شدند. با چاقوی سترون از حد فاصل بافت آلوده و سالم، قطعاتی به ابعاد چند میلی‌متر برداشته و درون چند میلی‌لیتر آب مقطر سترون انتقال داده شدند. بعد از له نمودن قطعات گیاهی درون آب مقطر سترون، این سوسپانسیون در دمای اطاق نگهداری شد. یک لوپ از سوسپانسیون فوق در محیط آگار غذائی (Nutrient Agar) (Machlett et al., 2001) تشتک‌ها ۲-۴ روز در دمای ۲۵-۲۸ درجه سانتی‌گراد قرار گرفتند. تک پرگندهای ظاهر شده روی محیط آگار غذائی به صورت نقطه‌ای کشت شده و پس از اطمینان از خلوص پرگندها، آزمایشات استاندارد جهت تشخیص باکتری و آزمون‌های بیماری‌زنی انجام شدند (Schaad et al., 1983).

بررسی خصوصیات فنتوپی بجایه‌ها: تولید رنگدانه فلورسنت روی محیط-BKing et al., (King-B 1954)، آزمون گرم بر اساس روش ساسلو و همکاران (۱۹۸۲) و شاد (۲۰۰۱)، آزمون‌های تولید لوان، اکسیداز، لهانیدن ورقه‌های سبب زمینی، آرژنین دهیدرولاز و تولید فوق حساسیت در توتوون مطابق روش لیلیوت و همکاران (۱۹۶۶) و کلمنت و همکاران (۱۹۶۴)، کاتالاز، هیدرولیز نشاسته، رشد هوایی و بی هوایی، رشد در ۴۱ درجه سانتی‌گراد و هیدرولیز ژلاتین بر اساس روش فهی و پرسلی (۱۹۸۳) انجام شد. آزمون‌های احیای نیترات، هیدرولیز تؤین، ۸۰ تحمل به نمک طعام و استفاده از قندها، اسیدهای آلی، اسیدهای آمینه و الكل‌ها بر اساس روش شاد و همکاران (۲۰۰۱) انجام شد. سایر آزمون‌ها نیز بر اساس روش‌های استاندارد باکتری شناسی به روش فهی و پرسلی (۱۹۸۳) و شاد و همکاران (۲۰۰۱) انجام شد.

اثبات بیماریزائی: برای انجام آزمون اثبات بیماریزائی با تهیه سوسپانسیونی به رقت تقریبی 10^6 cfu از باکتری، به اپیدرم گیاه میزان تزریق شد. گیاهان فوق در داخل گلخانه و در شرایط مطلوب دمایی و رطوبتی قرار گرفتند (Srinivasan, 1994).

نتایج و بحث

خصوصیات فنتوپی بجایه‌ها: بجایه‌های باکتری عامل بیماری به رنگ زرد تا نارنجی، اندازه آنها ۲-۱ میلی‌متر، گرد و صاف بودند. همگی گرم و اکسیداز منفی، کاتالاز مشبت و قادر به رشد در محیط هوایی بوده در حالی که در محیط بی هوایی قادر به رشد نبودند. **بیماری زائی:** به منظور اثبات بیماریزائی بجایه‌های باکتری، سوسپانسیون بجایه‌های فوق به کوتیلدون و اپیدرم برگ پنبه تزریق شد. ۴ روز پس از تزریق، علائم اولیه بیماری به صورت لکه‌های آب سوخته ظاهر شده و در ادامه به صورت لکه‌های زاویه‌ای شکل و بلاست رگبرگهای اصلی و فرعی نمایان گردید.

شکل ۲- پیدایش لکه‌های زاویه‌ای با گسترش علائم بیماری

شکل ۱- بروز آبسوختگی پس از تلقیح سوسپانسیون باکتری در اپیدرم برگ

جدول ۱- خصوصیات فنوتیپی باکتری *Xanthomonas citri* subsp. *malvacearum* جدا شده از برگ آلوده پنبه

												شماره ایزوله	آزمونها
۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(Gram reaction)	واکنش گرم
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(Flourescent on KB medium) KingB	فلورسنت روی
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	(Oxidative metabolism)	رشد هوایی
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(Fermentative metabolism)	رشد بی هوایی
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(Levan production)	تولید لوان
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(Oxidase)	اکسیداز
+	+	-	+	-	-	-	-	-	+	+	+	(Soft rot on potato)	لهانیدن ورقهای سبب زمینی
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	(Hypersensitive reaction)	فوق حساسیت
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	(Catalase)	کاتالاز
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	(Starch hydrolysis)	هیدرولیز نشاسته
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	(Tween 80 hydrolysis)	هیدرولیز توین ۸۰
-	-	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	(Gelatin hydrolysis)	هیدرولیز ژلاتین
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	(Growth in 5% NaCl)	رشد در نمک طعام ٪۵
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	(Nitrate reduction)	احیای نیترات
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	(Growth in 37°C)	رشد در ۳۷ درجه سانتی گراد

جدول ۲- خصوصیات بیوشیمیائی باکتری *Xanthomonas citri* subsp. *malvacearum* جدا شده از برگ آلوده پنبه

												شماره ایزوله	آزمونها
۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱		
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	: (Carbohydrate source utilization)	استفاده از
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	(Sucrose)	سوکروز
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(D-Galactose)	دی- گالاکتوز
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	(D-Glucose)	دی- گلوكز
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(Maltose)	مالتوز
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(D-Mannose)	دی- مانوز
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(Cellobiose)	سلوبیوز
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(L-Thereonin)	ال- ترئونین
+	-	-	+	+	+	-	-	-	+	+	+	(Arabinose)	ارابینوز
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	(D-Fructose)	دی- فروکتوز
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(Trehalose)	ترهالوز
-	-	+	-	+	+	-	-	+	-	-	-	(D-Xylose)	دی- زایلوز

به طور طبیعی در صد بذور آلوده به این باکتری بسیار کم است، اما همین درصد کم بذور آلوده برای بروز اپیدمی شدید بیماری در شرایط مطلوب کافی است (Brinkerhoff and Hunter, 1963). این باکتری مانند دیگر زانتومونادها نسبت به خشکی و حرارت بالا حساس بوده و به سرعت از بین می‌رود (Mehta, 1990).

باکتری‌ها داری ساز و کارهایی هستند که به واسطه آنها می‌توانند به سطوح و به یکدیگر متصل شوند. بیوفیلم می‌تواند از یک یا چند گونه میکروبی تشکیل شود. قادرند روی بسیاری از سطوح جاندار و بی‌جان مانند مواد معدنی، فلزات، سطوح جانوری و گیاهی، ریه روده و انواع ایمپلنت‌های پزشکی تشکیل گردد (O'Toole *et al.*, 2000). تشکیل بیوفیلم راهی برای حفظ توده زنده سلولی در محلی خاص و برای دوره معین برای آغاز تعاملات بهتر با محیط است. زندگی در بیوفیلم مزایای متعددی دارد. بیوفیلم‌ها برای بقای باکتری در روی گیاه و کلینیزاسیون قسمت‌های مختلف گیاه و نیز بقای بیمارگر در خارج از میزان نقش دارند. همچنین بیوفیلم موجب افزایش مقاومت در برابر برخی تنفس‌های محیطی و تحمل مواد ضد میکروبی، حفاظت از شکار شدن در برابر آغازیان تک سلولی یا دستیابی به انتقال ژن افقی می‌شوند. افزایش مقاومت در برابر اشعه ماوراء بنفش، قابلیت تجهیه کنندگی زیستی و افزایش تولید متابولیت‌های ثانویه را نیز گسترش می‌دهند. تراکم زیاد جمعیت باکتری، فرصتی را برای انجام برخی فرآیندها فراهم می‌کند که سلولهای منفرد نمی‌توانند به طور موثر انجام دهند (Jahid and Ha, 2012).

کنترل بلاست باکتریائی به مشکل بحث برانگیزی به علت آلودگی سیستمیک آن تبدیل شده است و اصلاح و تولید ارقام مقاوم نیز نتوانسته رضایت بخش باشد (Islam *et al.*, 2003). بیمارگر قادر است در اندام‌های تازه گیاه به مدت ۶-۵ ماه دوام آورد. گزارشاتی نیز وجود دارد که نشان می‌دهد بیمارگر قادر بوده به مدت ۱۷ سال در اندام‌های خشک گیاه دوام بیاورد. ولی اگر اندام‌های گیاه آلوده در خاک مرطوب دفن شوند، حداقل به مدت یک ماه دوام خواهد آورد. گیاهان آلودهای نیز که بصورت خودرو و از بذرهای سال قبل مزرعه زودتر از گیاهان اصلی سبز می‌شوند، منبع آلودگی در مزرعه هستند (Srinivasan, 1994). در دمای ۵۰ درجه سانتی‌گراد بیمارگر از بین می‌رود ولی اگر بیمارگر همراه بذر یا بقایای گیاهی باشد، در هوای گرم و مرطوب، دمای ۹۰ درجه سانتی‌گراد را به مدت یک ساعت و در هوای خشک تا ۵ ساعت دوام می‌آورد (Srinivasan, 1994). با توجه به جداسازی و بیماری‌زایی جدایه‌های باکتری از بافت‌های آلوده پس از ۹ سال، توجه به قرنطینه گیاهی و دقت در جابجایی نمونه‌های گیاهی از اهمیت بسزایی برخوردار می‌شود.

منابع

1. Bradbury, J.F. 1986. Guide to Plant Pathogenic Bacteria. C.A.B. International Mycological Institute, Farnham Royal, Kew, Surrey, England. 332 pp.
2. Brinkerhoff, L. A. 1970. Variation in *Xanthomonas malvacearum* and its relation to control. Ann. Rev. Phytopathol. 8:85-110.
3. Brinkerhoff, L. A. and Hunter, R. E. 1963. Internally infected seed as a source of inoculum for the primary cycle of bacterial blight of cotton. Phytopathology, 53: 1397-1401.
4. Fahy, P.C. and Persley, G.J. 1983. Plant Bacterial Disease: A Diagnostic Guide. Academic Press. Sydney. 393 pp.
5. Hillocks, R.J. 1992. Cotton Diseases. C.A.B. International. 415pp.
6. Hirano, S.S. and Upper, C.D. 1983. Ecology and Epidemiology of foliar bacterial plant pathogens. Annual Review of phytopathology, 21:243-69.
7. Holts, J.H., Krieg, N.R. Sneath, P. H.A., Staley, J.T. and Williams, S.T. 1994. Bergeys Manual of Determinative Bacteriology. 9th Edition. The Williams & Wilkins Co., Baltimore, MD. USA. 1: 787 pp.
8. Islam, Z., Khalequzzaman, K.M., Rahman, G.M.M., Tahasinul, M.I. and hossain, M. 2003. Effect of chemicals in controlling bacterial blight of cotton. Asian J. Plant Sci. 2:569-543.
9. Jahid, I.K. and Ha, S.D. A review of microbial biofilms of produce: Future challenge to food safety. Food Science and Biotech. 21:299-316.
10. King, E.D., Ward, M.K. and Raney, D.E. 1954. Two simple media for demonstration of pyocyanin and fluorescin. J. Lab. Clinic. Medic. 44:301-307.
11. Klement, Z., Farkas, G.L. and Loverkovich, L. 1964. Hypersensitive reaction induced by phytopathogenic bacteria in the tobacco leaf. Phytopathology 54:474-477.
12. Lelliot, R.A., Billing, E. and Hayward, A.C. 1966. A determinative scheme for the fluorescent plant pathogenic pseudomonas. J. Appl. Bacteriol. 29:470-489.
13. Mehta, Y.R. 1990. Management of *Xanthomonas campestris* pv. *undulosa* through cereal seed testing. Seed Science and Technol. 18: 467-476.
14. O'Toole, G. Kaplan, H.B. and Kolter, R. 2000. Biofilm formation as microbial development. Annu. Rev. Microbiol. 54:49-79.
15. Schaad, N.W., Jones, J.B. and Chun, W. (eds). 2001. Laboratory Guide for Identification of Plant Pathogenic Bacteria. 3rd edition. APS Press. St. Minnesota, USA. 373pp.
16. Srinivasan, K.V. 1994. Cotton Diseases. CIRCOT Press. 314pp.
17. Suslow, T.V., Schroth, M.N. and Isaka, M. 1982. Application of rapid method for Gram differentiation of plant pathogenic and saprophytic bacteria without staining. Phytopathology, 72: 917-918.

Relief and Pathogenicity of *Xanthomonas citri* subsp. *malvacearum* from infected cotton leaves after 9 years and investigation of biochemical characteristics of isolates

*M. Razinataj¹ and G.Khodakaramian²

¹Cotton Research Institute, Gorgan, Iran.

²College of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

Abstract

Cotton bacterial blight is a important and quarantine diseases of cotton in Iran that appeared in cotton fields of Golestan province in 2005. Samples of infected leaves collected and served in room temperature. In 2014, sections from infected leaves washed with tap water, then were placed in a few drop sterile distilled water in room temperature for five hours. The suspension streaked on NA medium. After 48-72 hours isolated bacteria colonies yellow, circle and 1 mm diameter. The bacteria were negative in gram, oxidase and fermentative growth tests. All of isolates were positive oxidative growth and starch hydrolysis. The isolates used from glucose, inulin, urate, malonate, lactate and tripton but did not used from trehalose, L-rhamnose, D-raffinose, fucose, maltose, L.tartrate, D-galacturonate, acetate, nicotinate, glycine, casein, dulcitol, L-threonine, and adonitol. Isolates were variable in utilization of arabinose, D-fructose, D-xylose, melezitose, melibiose, guanine, L-cysteine, L-tryptophan, L-histidine, betaine, β -alanine, L-valine, D-sorbitol, citrate and L-maleate. In Pathogenicity test, bacterial suspension injected with sterile syringe into epidermis leaf of Golestan cotton cultivar. The water-soaked spots observed after 3 days that extended and revealed vein blight. The importance of the role of infected plant debris in the incidence and spread of the disease is of particular importance.

Keywords:

---

*Corresponding author; mrazinataj@yahoo.com

Archive of SID